

Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Sosyal Konumlarının Aile Değişkenlerine Bağlı Olarak İncelenmesi

Hülya GÜLAY OGELMAN¹

Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Eğitim ABD - DENİZLİ

Özet

Sosyal konumun gelişimi, okul öncesi dönemde başlar. Aile değişkenleri sosyal konum üzerinde etkili olabilmektedir. Bu araştırmanın amacı, 5-6 yaş çocuklarının sosyal konumlarının aile değişkenlerine (anne-baba eğitim düzeyi, annenin çalışması, baba mesleği, anne-baba yaşı, kardeşin olup olmaması, kardeş sayısı, kardeş cinsiyeti) bağlı olarak incelenmesidir. Araştırmada ilişkisel tarama yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın örneklem grubunu Denizli’de okul öncesi eğitime devam eden 5-6 yaş grubundan 400 çocuk oluşturmuştur. Araştırmada veri toplama araçları olarak, Kişisel Bilgi Formu, Resimli Sosyometri Ölçeği kullanılmıştır. Kişisel Bilgi Formu anaokulu öğretmenleri tarafından doldurulmuştur. Resimli Sosyometri Ölçeği anaokulu öğretmenleri tarafından çocuklara bireysel olarak uygulanmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre, çocukların sosyal konumları anne-baba eğitim düzeyine, annenin çalışma durumuna, baba yaşına, kardeşin olup olmamasına ve kardeş sayısına göre farklılık göstermektedir. Ayrıca baba mesleği, anne yaşı ve kardeş cinsiyetinin sosyal konum üzerinde etkili olmadığı belirlenmiştir

Anahtar Kelimeler: Sosyal konum, okul öncesi dönem, anne-baba eğitim düzeyi, anne-baba yaşı, kardeş.

Evaluation of Preschool Children’s Social Status in Relations to Family Variables

Abstract

The development of social status starts in preschool period. Family variables may also influence on social status. The aim of this research is to evaluate of preschool children’s social status in relations to family variables (mother-father education levels, mother’s employment, father job, mother-father age, whether or not to have sibling, number of sibling, gender of sibling). A relational survey method was used in this study. The sample of the study consisted of 400 preschool children of 5-6 years old who were attending preschools located in Denizli. The Form of Personal Information Picture Sociometry Scale were used for data collecting in the study. Personal Information Form was completed by kindergarten teachers. Picture Sociometry Scale was applied to the children individually by the teachers. According to the results, significant differences was found in social status of children related to mothers-father education levels, mother’s employment, father age, whether or not to have sibling and number of sibling. Also, father job, mother age and gender of sibling not to be effective on social status of children.

Key Words: Social status, preschool period, mother-father education level, mother-father age, sibling.

¹ E-posta: hulya.gulay@gmail.com

Giriş

Bazı durumlarda akran kabulü, akran konumu ifadeleriyle de belirtilen sosyal konum en temel anlamda, çocukların akran grubundaki diğer çocuklar tarafından ne kadar sevildiğini, sevilmediğini ifade eder. Sosyal konumun belirlenmesinde, çocukların akran grubu içindeki kabul düzeyleri esas alınmaktadır (Barth ve Archibald, 2003: 68; Beyazkürk ve diğ., 2007; Cillesen ve Rose, 2005: 104; Dunn ve diğ., 2007: 251; Gifford-Smith ve Brownell, 2003: 237). Sosyal konum, sosyometrik ölçümlerden elde edilen sonuçlara göre ortaya çıkmaktadır (Howes ve Tonyan, 1999). Hartup (1983) çocuğun sosyal etkileşimde gördüğü sosyal beğeni derecesini popülerlik olarak tanımlarken statü ya da sosyal konum kavramlarının popülerliği içeren genel bir kavram olduğunu belirtmektedir (Akt. Çetin ve diğ., 2002).

Akranları tarafından sevilmeyen (reddedilen) ve sevilen (popüler) çocukların, ileriki yıllarda suç işleme, uyum problemleriyle karşılaşma olasılıkları farklılaşmaktadır. Çocukların sosyal konumları, anaokulundan ilköğretime aktarılabilir. Çocukların ev ortamları da, okul ortamlarını etkileyebilmektedir. Çalışmalar, popüler çocukların, reddedilenlere göre diğer insanları daha çok dikkate aldıklarını, sorunlara daha etkili çözüm bulduklarını, diğer kişilerin görüşlerine saygılı ve duyarlı olduklarını ortaya koymuştur (Diesendruck ve Ben-Eliyahu, 2006: 138). Çocukların sosyal konumlarını etkileyen çeşitli unsurlar vardır: Bireysel unsurlar (fiziksel çekicilik, mizaç, cinsiyet vb) ve aile ile ilgili unsurlar, çocukların sosyal konumlarını etkileyen temel unsurlardandır. Aile ile ilgili olarak, anne babanın çocuk yetiştirme tutumları, anne-baba-çocuk iletişimi, sosyo-ekonomik düzey, ailenin büyüklüğü, anne-babanın eğitim seviyesi, kardeşlerle olan ilişkiler çocukların sosyal ilişkileri ve dolayısıyla sosyal konumları üzerinde etkilidir (Davis-Kean, 2005; Dearing ve diğ., 2001; Gülay, 2010; Nagin ve Tremblay, 2001). Yapılan çalışmalar, okul öncesi dönemdeki ailenin okul öncesi dönemdeki etkilerinin sonraki yıllar devam edebildiğini göstermektedir.

Konu ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde, sosyal konumun okul öncesi dönemdeki akran ilişkileri ile başladığı ve kısa ve uzun süreli etkileri olduğu görülmektedir. Sosyal konumu şekillendiren değişkenler de çeşitlilik göstermektedir. Bu değişkenler arasında aile ile ilgili değişkenler önemli bir yere sahiptir. Aile değişkenlerinin sosyal konum üzerindeki etkilerinin ortaya konulması, sonraki araştırmalar ışık tutması, çocukların akran ilişkilerinin doğru biçimde değerlendirilmesi adına önem taşımaktadır.

Araştırmanın Amacı

Aile değişkenlerinin okul öncesi dönem çocuklarının sosyal konumları üzerindeki etkisini ortaya koymak amacıyla aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- 5-6 yaş çocukların sosyal konumları annelerinin eğitim düzeylerine göre farklılık göstermekte midir?
- 5-6 yaş çocukların sosyal konumları babalarının eğitim düzeylerine göre farklılık göstermekte midir?
- 5-6 yaş çocukların sosyal konumları annelerinin çalışma durumuna göre farklılık göstermekte midir?
- 5-6 yaş çocukların sosyal konumları babalarının mesleklerine göre farklılık göstermekte midir?
- 5-6 yaş çocukların sosyal konumları annelerinin yaşlarına göre farklılık göstermekte midir?
- 5-6 yaş çocukların sosyal konumları babalarının yaşlarına göre farklılık göstermekte midir?
- 5-6 yaş çocukların sosyal konumları kardeşlerinin olup olmasına göre farklılık göstermekte midir?
- 5-6 yaş çocukların sosyal konumları kardeşlerinin sayısına göre farklılık göstermekte midir?
- 5-6 yaş çocukların sosyal konumları kardeşlerinin cinsiyetlerine göre farklılık göstermekte midir?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Okul öncesi eğitime devam eden 5-6 yaş çocuklarının sosyal konumlarının aile değişkenleri açısından incelendiği araştırmada tarama modeli kullanılmıştır.

Örneklem

Araştırmanın örneklemini, Denizli ilinin Merkez ilçesinde okul öncesi eğitime devam eden 5-6 yaş grubu 400 çocuk oluşturmuştur. Örneklem grubu basit rastgele örneklem yoluyla seçilmiştir. Örneklem grubunda, 196 (% 49.0) kız çocuğu, 204 (% 51.0) erkek çocuğu bulunmaktadır. Çocukların yaş ortalaması, 5 yaş, 4 ay, 6 gündür (en az 4 yaş, 28 gün; en çok 6 yaş, 1 ay, 21 gün).

Veri Toplama Araçları

Araştırmada, kişisel bilgi formu ve Resimli Sosyometri Ölçeği kullanılmıştır. Kişisel bilgi formu, araştırmacılar tarafından oluşturulmuştur. Formda, çocuklara ilişkin yaş, cinsiyet, anne-baba eğitim durumu, annenin çalışma durumu, baba mesleği, kardeş sayısı gibi bilgilerin yer aldığı sorular bulunmaktadır. Araştırmaya katılan çocukların sosyal konumları Resimli Sosyometri Ölçeği ile belirlenmiştir. S. R. Asher, L. C. Singleton, B. R. Tinsley ve S. Hymel tarafından 1979’ da geliştirilen ölçekte, her bir çocuğa sınıftaki arkadaşlarının fotoğrafları tek tek gösterilir ve fotoğraftaki arkadaşını ne kadar sevdiği sorulur. Çocuk soruya vereceği cevaba göre arkadaşının fotoğrafını, üzerinde Gülen Yüz (Çok severim cevabını temsil etmektedir), İfadesiz Yüz (Az severim cevabını temsil etmektedir), Üzgün Yüz (Hiç sevmem cevabını temsil etmektedir) resimlerinin bulunduğu kutulardan birinin içine atar.

Ölçek, Gülay (2008) tarafından güvenilirlik-geçerlik çalışmalarıyla Türkçe’ye uyarlanmıştır. Bu çalışmalar kapsamında, araştırmacı tarafından ölçeğe üç madde daha eklenerek ölçeğin Türkçe versiyonu 4 maddeli olarak son halini almıştır. Ölçeğe eklenen üç soruda, çocukların arkadaşlarıyla yan yana oturmayı, etkinlik yapmayı ve oyun oynamayı ne kadar sevdikleri sorulmaktadır. Uyarlama çalışmaları sırasında ölçeğin iç tutarlık katsayısı .91 ($p < .001$) olarak bulunmuştur. Ölçeğin test-tekrar test analizi güvenilirliğine ilişkin katsayısı .98 ($p < .001$) olarak belirlenmiştir. Kapsam geçerliğinde, konu ile ilgili altı akademisyen, bir psikolog ve tecrübeli iki anaokulu öğretmeninin görüşleri alınmıştır. Kriter geçerliğinde ise ölçekten alınan puanlar ile “Sınıfta en sevdiğin üç arkadaşının adını söyler misin?” sorusuna verilen yanıtlardan elde edilen puanlar arasındaki ilişki .31 ($p < .05$) olarak tespit edilmiştir. Resimli Sosyometri Ölçeği’nin maddelerinden elde edilen toplam puan, sosyal konumu ifade etmektedir. Ölçekten alınan toplam puanın yüksek oluşu, akran grubu içinde popüler olmayı, toplam puanın düşük oluşu akran grubu içinde sevilmemeyi, reddedilmeyi ifade etmektedir (Gülay, 2008).

Verilerin Toplanması

Veri toplama araçları, çocukların devam ettikleri okullardaki okul öncesi eğitimi öğretmenleri tarafından doldurulmuştur. Öğretmenler, veri toplama işlemi öncesinde araştırma ve ölçme araçları hakkında bilgilendirilmişlerdir.

Verilerin Analizi

Çalışmanın verileri, SPSS 15.0 paket programı yardımıyla analiz edilmiştir. Örneklem grubundaki çocukların sosyal konumlarını, anne-baba eğitim düzeyi, annenin çalışma durumu, baba mesleği, anne-baba yaşı, kardeş sayısı, kardeş cinsiyeti, açısından değerlendirmek için Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) tekniği kullanılmıştır. Anne-baba eğitim değişkenlerinde ortaya çıkan farkın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla da Post Hoc analiz tekniklerinden Scheffe testinden yararlanılmıştır.

Bulgular

Tablo 1: Annelerin Eğitim Düzeylerine Göre 5-6 Yaş Çocuklarının Sosyal Konum İle İlgili Tanımlayıcı İstatistik Sonuçları

Anne eğitim düzeyi	N	$\bar{\chi}$	S
Okuryazar-ilkokul mezunu	121	180.7107	53.8379
Ortaokul-lise mezunu	214	209.6776	61.1238
Üniversite mezunu	65	214.5876	62.1238
Toplam	400	201.7125	60.6633

Tablo 2: Annelerin Eğitim Düzeylerine Göre 5-6 Yaş Çocuklarının Sosyal Konum İle İlgili ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	77716.525	2	38858.262	11.093	.000
Gruplar içi	1390615	397	3502.810		
Toplam	1468332	399			

Tablo 1 ve 2 incelendiğinde, annelerin eğitim düzeylerine göre sosyal konum ile ilgili yapılan tek boyutlu Varyans Analizinin (ANOVA) sonucunda, çocukların sosyal konumları arasında annelerinin eğitim düzeyine [F (2,397) = 11.093; p < .001] göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Çocukların sosyal konumları annelerinin eğitim düzeylerine göre anlamlı şekilde değişmektedir.

Tablo 3: Annelerin Eğitim Düzeylerine Göre 5-6 Yaş Çocuklarının Sosyal Konumlarının Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemeye Yönelik Post Hoc Scheffe Testi Sonuçları

Anne Eğitim D.	Anne E.D.	$\bar{\chi}$	ss	p
Okur yazar- ilkokul m.	Ortaokul-lise m.	-28.9668*	6.7318	.000
Üniversite m.		-33.8739*	9.1016	.001
Ortaokul-lise m.	Okur yazar-ilkokul m.	28.9668*	6.7318	.000
Üniversite m.		-4.9070	8.3820	.843
Üniversite m.	Okur yazar-ilkokul m.	33.8739*	9.1016	.001
Ortaokul-lise m.		4.9070	8.3820	.843

* p < 0.05

Tablo 3’de sosyal konumlar arasındaki farklılıkların hangi eğitim düzeyinden kaynaklandığını belirlemek için yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre annesi üniversite mezunu olan çocukların sosyal konum puan ortalamaları ($\bar{\chi}$ = 214.5876), annesi ortaokul-lise mezunu olan ($\bar{\chi}$ = 209.6776) ve okuryazar-ilkokul mezunu olan ($\bar{\chi}$ = 180.7107) çocukların sosyal konum puan ortalamalarından istatistiksel açıdan anlamlı derecede yüksektir.

Tablo 4: Babaların Eğitim Düzeylerine Göre 5-6 Yaş Çocuklarının Sosyal Konumları İle İlgili Tanımlayıcı İstatistik Sonuçları

Baba eğitim düzeyi	N	$\bar{\chi}$	S
Okur yazar- ilkokul mezunu	80	175.5250	59.2805
Ortaokul-lise mezunu	225	205.8489	57.2489
Üniversite mezunu	95	213.9684	93.9582
Toplam	400	201.7125	60.6633

Tablo 5: Babaların Eğitim Düzeylerine Göre 5-6 Yaş Çocuklarının Sosyal Konumları İle İlgili ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	72982.220	2	36491.110	10.382	.000
Gruplar içi	1395350	397	3514.735		
Toplam	1468332	399			

Tablo 6: Babaların Eğitim Düzeylerine Göre 5-6 Yaş Çocuklarının Sosyal Konumlarının Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemeye Yönelik Post Hoc Scheffe Testi Sonuçları

Baba Eğitim D.	Baba E.D.	$\bar{\chi}$	ss	p
Okuryazar- ilkokul m.	Ortaokul-lise m.	-30.3239*	7.7172	.001
Üniversite m.		-38.4434*	8.9962	.000
Ortaokul-lise m.	Okur yazar-ilkokul m.	30.3239 *	7.7172	.001
Üniversite m.		-8.1195	7.2538	.535
Üniversite m.	Okur yazar-ilkokul m.	38.4434*	8.9962	.000
Ortaokul-lise m.		8.1195	7.2538	.535

* p < 0.05

Tablo 4 ve 5’de görüldüğü gibi, babaların eğitim düzeylerine göre sosyal konum ile ilgili yapılan tek boyutlu varyans analizinin (ANOVA) sonucunda, çocukların sosyal konumları arasında babalarının eğitim düzeyine [F (2,397) = 10.382; p < .001] göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Çocukların sosyal konumları babalarının eğitim düzeylerine göre anlamlı şekilde değişmektedir. Tablo 6’da sosyal konumlar arasındaki farklılıkların hangi eğitim düzeyinden kaynaklandığını belirlemek için yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre babası üniversite mezunu olan çocukların sosyal konum puan ortalamaları ($\bar{\chi}$ = 213.9684), babası ortaokul-lise mezunu olan ($\bar{\chi}$ = 205.8489) ve okuryazar-ilkokul mezunu olan ($\bar{\chi}$ = 175.5250) çocukların sosyal konum puan ortalamalarından istatistiksel açıdan anlamlı derecede yüksektir.

Tablo 7: Annelerin Çalışıp Çalışmama Durumuna Göre 5-6 Yaş Çocuklarının Sosyal Konum İle İlgili Tanımlayıcı İstatistik Sonuçları

Annenin çalışıp çalışmama durumu	N	$\bar{\chi}$	S
Çalışmayan (ev hanımı) anneler	292	197.9144	56.6186
Çalışan anneler	108	211.9815	69.7044
Toplam	400	201.7125	60.6633

Tablo 8: Annelerin Çalışıp Çalışmama Durumuna Göre 5-6 Yaş Çocuklarının Sosyal Konum İle İlgili ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	15601.115	2	15601.115	4.274	.039
Gruplar içi	1452731	397	3650.077		
Toplam	1468332	399			

Tablo 7 ve 8’de, annenin çalışma durumuna göre sosyal konum ile ilgili yapılan tek boyutlu varyans analizinin (ANOVA) sonucunda, çocukların sosyal konumları arasında annelerinin çalışıp çalışmama durumuna göre [$F(2,397) = 4.274$; $p < .05$] istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Çocukların sosyal konumları annelerinin çalışıp çalışmama durumuna göre anlamlı şekilde değişmektedir.

Tablo 9: Babaların Mesleklerine Göre 5-6 Yaş Çocuklarının Sosyal Konum İle İlgili Tanımlayıcı İstatistik Sonuçları

Baba mesleği	N	$\bar{\chi}$	S
Memur	57	198.6316	49.0520
İşçi	97	206.6804	66.2531
Serbest meslek	246	200.4675	60.9076
Toplam	400	201.7125	60.6633

Tablo 10: Babaların Mesleklerine Göre 5-6 Yaş Çocuklarının Sosyal Konum İle İlgili ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	3316.342	2	1658.171	.449	.638
Gruplar içi	1465016	397	3690.216		
Toplam	1468332	399			

Görüldüğü gibi, babanın mesleğine göre sosyal konum ile ilgili yapılan tek boyutlu Varyans Analizinin (ANOVA) sonucunda, çocukların sosyal konumları arasında babalarının mesleğine göre [$F(2,397) = .449$; $p > .05$] göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır (Tablo 10).

Tablo 11: Annelerin Yaşlarına Göre 5-6 Yaş Çocuklarının Sosyal Konum İle İlgili Tanımlayıcı İstatistik Sonuçları

Anne yaşı	N	$\bar{\chi}$	S
20-30 yaş arası	165	196.7273	59.4259
31-40 yaş arası	203	206.2118	64.4476
41 yaş ve üstü	32	298.8750	46.6758
Toplam	400	201.7125	60.6633

Tablo 12: Annelerin Yaşlarına Göre 5-6 Yaş Çocuklarının Sosyal Konum İle İlgili ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	8467.819	2	4233.909	1.151	.317
Gruplar içi	1459864	397	3677.240		
Toplam	1468332	399			

Tablo 12 incelendiğinde, annenin yaşına göre sosyal konum ile ilgili yapılan tek boyutlu varyans analizinin (ANOVA) sonucunda, çocukların sosyal konumları arasında annelerinin yaşlarına göre [$F(2,397) = 1.151$; $p > .05$] göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 13: Babaların Yaşlarına Göre 5-6 Çocuklarının Sosyal Konum ile İlgili Tanımlayıcı İstatistik Sonuçları

Baba yaşı	N	$\bar{\chi}$	S
20-30 yaş arası	57	187.5263	59.6251
31-40 yaş arası	273	207.0110	63.2507
41 yaş ve üstü	70	192.6000	47.5667
Toplam	400	201.7125	60.6633

Tablo 14: Babaların Yaşlarına Göre 5-6 Yaş Çocuklarının Sosyal Konum İle İlgili ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	24947.960	2	12473.980	3.431	.033
Gruplar içi	1443384	397	3635.728		
Toplam	1468332	399			

Tablo 13 ve 14’de, babanın yaşına göre sosyal konum ile ilgili yapılan tek boyutlu varyans analizinin (ANOVA) sonucunda, çocukların sosyal konumları arasında babalarının yaşlarına göre [F (2,397) = 3.431; p < .05] göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Çocukların sosyal konumları babalarının yaşlarına göre anlamlı şekilde değişmektedir.

Tablo 15: Kardeşlerinin Olup Olmamasına Göre 5-6 Yaş Çocuklarının Sosyal Konum İle İlgili Tanımlayıcı İstatistik Sonuçları

Kardeşin olup olmaması	N	$\bar{\chi}$	S
Kardeşi yok	132	214.9318	62.7707
Kardeşi var	268	195.2018	58.6280
Toplam	400	201.7125	60.6633

Tablo 16: Kardeşlerinin Olup Olmamasına Göre 5-6 Yaş Çocuklarının Sosyal Konum İle İlgili ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	34428.432	2	34428.432	9.556	.002
Gruplar içi	1433904	397	3602.773		
Toplam	1468332	399			

Kardeşin olup olmamasına göre sosyal konum ile ilgili yapılan tek boyutlu varyans analizinin (ANOVA) sonucunda, çocukların sosyal konumları arasında kardeşlerinin olup olmamasına [F (2,397) = 9.556; p < .001] göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır (Tablo 16). Çocukların sosyal konumları kardeşlerinin olup olmamasına göre anlamlı şekilde değişmektedir.

Tablo 17: Kardeş Sayısına Göre 5-6 Yaş Çocuklarının Sosyal Konum İle İlgili Tanımlayıcı İstatistik Sonuçları

Kardeş sayısı	N	$\bar{\chi}$	S
Bir kardeşi var	183	202.8962	58.0678
İki ve daha fazla kardeşi var	85	178.5059	56.6103
Toplam	268	195.1604	58.6172

Tablo 18: Kardeş Sayısına Göre 5-6 Yaş Çocuklarının Sosyal Konum İle İlgili ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	34527.826	1	32527.826	10.403	.001
Gruplar içi	882878.3	266	3319.091		
Toplam	917406.1	267			

Tablo 18'de görüldüğü gibi, kardeş sayısına göre sosyal konum ile ilgili yapılan tek boyutlu varyans analizinin (ANOVA) sonucunda, çocukların sosyal konumları arasında kardeşlerinin sayısına [$F(1,266) = 10.403$; $p < .001$] göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Çocukların sosyal konumları kardeş sayılarına göre anlamlı şekilde değişmektedir.

Tablo 19: Kardeş Cinsiyetine Göre 5-6 Yaş Çocuklarının Sosyal Konum ile İlgili Tanımlayıcı İstatistik Sonuçları

Kardeş cinsiyeti	N	$\bar{\chi}$	S
Kız kardeş	103	201.5437	56.9275
Erkek kardeş	106	198.7736	57.7039
Toplam	209	200.1388	57.2015

Tablo 20: Kardeş Cinsiyetine Göre 5-6 Yaş Çocuklarının Sosyal Konum ile İlgili ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	400.857	1	400.857	.122	.727
Gruplar içi	680178.1	207	3285.885		
Toplam	680579.0	208			

Tablo 19 ve 20’de, kardeş cinsiyetine göre sosyal konum ile ilgili yapılan tek boyutlu varyans analizinin (ANOVA) sonucunda, çocukların sosyal konumları arasında kardeşlerinin cinsiyetine [$F(2,397) = .122; p > .05$] göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tartışma

Okul öncesi dönem çocuklarının sosyal konumlarının aile değişkenleri açısından incelendiği çalışmanın sonuçları, anne-baba eğitim düzeyinin, annenin çalışma durumu, baba yaşı, kardeş sahibi olup olmamanın ve kardeş sayısının çocukların sosyal konumlarını etkilediğini göstermektedir. Sonuçlara göre, annelerin eğitim düzeyleri çocuklarının sosyal konumları üzerinde etkilidir. Annelerin eğitim düzeyi yükseldikçe çocuklarıyla iletişimlerinin daha olumlu hale gelebileceği düşünülebilir. Anne-çocuk arasındaki olumlu iletişimin çocukların akranlarıyla olumlu, yakın ilişkiler geliştirmesine destek olabileceği söylenebilir. Kennedy (1992), anneleriyle etkili iletişim kuran, annelerinin sosyal beceriler öğrettikleri çocukların akran grupları içerisinde kabul edildiklerini ifade etmektedir (Akt. Shin, 1996). Hisley (1989) tarafından yapılan çalışmada, çocukların anneleriyle ilişkileri ve akranları tarafından kabul edilmeleri incelenmiştir. 56-83 ay arası 53 çocuğun ve annelerinin katıldığı çalışmanın bulguları annelerin kabul düzeyleri, çocuklarının sosyal kabul düzeylerini etkilediğini ifade etmektedir. Beş-altı yaş çocuklarının çalışan ve çalışmayan annelerinin çocuk yetiştirme tutumları ile çocukların sosyal duygusal uyum düzeyleri arasındaki ilişkinin incelendiği bir çalışmada (Şentürk, 2007), annelerin eğitim düzeylerinin çocukların sosyal duygusal uyum düzeylerini etkilediği belirlenmiştir. Ayrıca baba eğitim düzeylerine göre çocukların sosyal konumları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Babasının eğitim düzeyi yüksek olan çocukların puan ortalamaları, babasının eğitim düzeyi düşük çocukların puan ortalamalarından anlamlı derecede

yüksektir. Babaların eğitim düzeyleri çocuklarının sosyal konumları üzerinde etkilidir. Araştırmanın bu sonucu, babanın eğitim düzeyinin artmasıyla, çocuğuyla daha nitelikli vakit geçirebileceği, daha etkili iletişim kurabileceği şeklinde açıklanabilir. Eğitim düzeyinin artışının, çocuk yetiştirme yaklaşımına olumlu katkısının, çocukların sosyal ilişkilerine de olumlu etkiler yapabileceği, çocukların olumlu akran ilişkileri geliştirebileceği söylenebilir. 131 Kore kökenli Amerikalı anaokulu öğrencisi ve aileleriyle yapılan bir çalışmada (Shin, 1996), babanın eğitim düzeyinin çocukların sosyal yeterliğini olumlu yönde etkileyen değişkenlerden biri olduğu tespit edilmiştir. Connor da (2004), babaların çocuklarda, asosyal ve saldırgan davranışın ortaya çıkışında önemli bir role sahip olduğunu ifade etmiştir. Gülay (2008) tarafından 4-6 yaş grubundan 461 çocuğun akran ilişkilerinin incelendiği çalışmada, annesi ve babası ile yapılan çalışma da annelerin ve babaların eğitim düzeylerinin sosyal konum üzerinde etkisi olduğu belirlenmiştir. Pettit ve diğ. (2009) tarafından 585 çocuğun 5 yaşından 12 yaşına kadar izlendiği bir araştırmada, çocukların akran kabullerinin, davranış problemlerinin ve akademik başarılarının anne babalarının eğitim düzeyi, anne-baba-çocuk arasındaki iletişimin niteliğinden etkilendiği belirtilmiştir. Annenin çalışıp çalışmama durumu, çocukların sosyal konumları üzerinde etkilidir. Çalışan annelerin çocuklarının, akran grubu içinde çalışmayan annelerin çocuklarına göre daha popüler oldukları düşünülebilir. Elde edilen sonuç, anne eğitim düzeyinin sosyal konumu etkileyebildiği sonucuyla örtüşmektedir. Annelerin eğitim düzeylerinin yükselmesi doğrultusunda çalışma olasılıklarının da yükseldiği düşünülebilir. Çalışan annelerin, eğitim düzeyleri doğrultusunda da çocuklarıyla nitelikli ilişkiler kurdukları ve bu durumun çocukların sosyal konumuna olumlu şekilde yansiyebilir. Araştırmacılar (Barnett ve Baruch, 1987; Cotton ve diğ., 1990) çalışan annelerin, çalışmayan annelere göre stres düzeylerinin daha düşük olduğunu, memnuniyet düzeylerinin daha yüksek olduğunu ve eşleriyle, çocuklarıyla daha olumlu ilişkiler kurduklarını ifade etmişlerdir. Araştırmada, babaların yaşlarının çocukların sosyal konumları üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Yaş grupları içerisinde 31-40 yaş arası babaların çocuklarının sosyal konumlarının en üst düzeyde olduğu, 20-30 yaş grubundaki babaların çocuklarının sosyal konumlarının en düşük düzeyde olduğu belirlenmiştir. Konu ile ilgili bazı çalışmalarda (Freeman ve diğ., 2008; Matta ve Knudson-Martin, 2006) baba yaşı, anne-babaların eğitim düzeyi, anne-baba mesleği gibi değişkenlerin anne-baba-çocuk etkileşimini şekillendiren unsurlardan olabildiklerini ifade etmektedir. Bu çalışmada da babaların yaşam deneyimlerine paralel olarak çocuklarıyla etkileşimlerinin, iletişimlerinin olgunlaşacağı düşünülebilir.

Kardeşi olmayan çocukların akran grubunda daha çok kabul edildikleri görülmektedir. Bu sonuçla tutarlılık gösteren bir araştırmada (Dunn, 1988: 119; Fussel ve diğ., 2005: 227) kardeş ilişkilerinin çocukların sosyal becerileri ve sosyal yeterlikleri üzerinde etkisinin olmadığı belirlenmiştir. Araştırmanın bu sonucuyla örtüşmeyen çalışmalara (Bryant ve DeMorris, 1992) rastlanmaktadır. Araştırma sonuçları arasındaki farklılık kültürel koşullarla ve sosyal konum üzerinde farklı değişkenlerin etkili olabileceği ile açıklanabilir. Araştırmaya göre kardeş sahibi olan çocuklarda kardeş sayısının sosyal konum üzerinde etkisi olduğu tespit edilmiştir. Tek kardeşi olan çocukların iki veya daha çok kardeşi olan çocuklara göre akran gruplarında daha çok kabul edildikleri görülmektedir. Bu durum tek kardeş ile yakın ilişkilerin daha çok sağlanabileceği, model olma, rehberlik yapma gibi işlevlerin kolaylıkla sağlanabileceği düşünülebilir. Abramovitch ve ark. (1986) tarafından yapılan bir çalışmada 48 kardeş çiftin aralarındaki ilişkinin akran ilişkilerine etkileri incelenmiştir. Araştırmanın sonuçları, kardeşlerin birbirlerinin akran ilişkilerine olumlu ve olumsuz açıdan etkisinin olabileceğini ortaya koymuştur. Yakınlık, model alma, paylaşma gibi unsurlar, kardeş ilişkilerini şekillendiren unsurlardandır (Polenski, 2001). Çok sayıdaki kardeşin ise aile yapısını, çocuğun ailenin diğer üyeleri ile ilişkilerini farklı şekillendirebilecektir. Bu durum, kardeşler arasındaki rekabet, yaş farkı, kardeşlerin cinsiyet dağılımı, her kardeşe ait anne-baba-çocuk ilişki açısından oluşan aile yapısının çocukların sosyal konumları üzerinde farklı bir etkiye yol açabileceği ile açıklanabilir. Kardeşler, kişilerarası ilişkilere yönelik deneyim kazanılmasında önemli bir role sahiptirler. Kardeşlerle yaşanan deneyimler, sosyal anlayış becerilerinin, etkileşim örneklerinin ortaya konulabileceği bir ortam sağlaması açısından önem taşımaktadır. Bu ortamda kazanılan becerilen akran ilişkilerine de yansıtacağı düşünülmektedir. Bu noktada, kardeşlerle yaşanan olumsuz ilişkilerin akran ilişkilerine olumsuz etkisi olabileceği, olumlu ilişkilerinde olumlu etkisinin bulunabileceği belirtilmektedir (Parke ve diğ., 2004). Kardeş ilişkilerinde özellikle annenin çocuk yetiştirme tutumları açısından çocukları bireysel olarak ve kardeş ilişkileri açısından önemli ölçüde etkileyebileceği bilinmektedir (Stocker ve Youngblade, 1999; Yu ve Gamble, 2008). Bu nedenle kardeş sayısı ile birlikte anne-baba-çocuk etkileşiminin, kardeşler arasındaki iletişimin, aile içi disiplin ve çocuk yetiştirme yöntemlerinin bir arada değerlendirmesi önem taşımaktadır.

Çocukların sosyal konumu ile bazı değişkenler arasında (anne yaşı ve kardeş cinsiyeti) ilişki bulunmamıştır. Bu durum, farklı değişkenlerin (anne baba eğitim düzeyi, annenin çalışma durumu, çocuk yetiştirme tutumları, sosyo-ekonomik düzey v.b.) çocukların sosyal konumu üzerinde etkisinin olabileceğini düşündürmüştür. Connor (2004: 25) aileye ilişkin olumsuz

faktörlerin, çocukların sosyal gelişimleri üzerinde de olumsuz etkisinin olabildiğini belirtmektedir. Larson ve Lochman (2002) da, işsizlik, kalabalık aileler, düşük sosyo ekonomik düzey gibi faktörlerin, çocuklarda saldırganlık, asosyal davranış ve ileriki yıllarda da suç işleme ve diğer asosyal davranışlarla ilişkili olabildiğini ifade etmişlerdir. Ailedeki olumsuz koşulların, çocukların sosyal gelişimlerdeki olumsuz etkilerine dikkati çeken çalışmalar anne babanın eğitim düzeyinin düşük oluşunun (olumsuz bir faktör olarak), çocukların gelişiminde olumsuz sonuçlara neden olabilecek bir değişken olarak kabul edilmesi açısından, bu araştırmadaki bazı bulguları dolaylı yönden desteklediği düşünülebilir.

Sonuç

Araştırmanın sonuçları, anne-babaların eğitim seviyelerinin yükseltilmesine dikkat çekmektedir. Buradan yola çıkarak anne baba adayları olarak gençlerin bu konuda (akran ilişkileri) eğitim seviyelerinin artırılması, ileriki yıllarda ebeveyn-çocuk ilişkilerinin ve dolaylı olarak çocukların akran ilişkilerini olumlu etkileyebilmesi açısından önem taşımaktadır. Aile içi ilişkilerin de sosyal konum üzerindeki etkileri göz önünde bulundurularak anne-babalara ve anne-baba adaylarına kardeş ilişkileri, aile içi iletişim gibi konularda eğitimler düzenlenmelidir. Baba mesleği, anne yaşı ve kardeş cinsiyeti gibi değişkenlerin sosyal konum üzerinde etkili olmadığının açıklanabilmesi adına farklı sayılarda, farklı gruplardan oluşturulacak örneklem gruplarında, farklı değişkenlerle (babaların çocuk yetiştirme tutumları, anne-baba-çocuk-kardeş ilişkileri vb) araştırmalar yapılmalıdır. Sosyal konumun kısa ve uzun süreli etkileri göz önünde bulundurularak anaokulu öğretmenlerinin dikkati akran ilişkilerine, akranlar tarafından kabul edilme ve reddedilmeye çekilmelidir. Öğretmenler akran gruplarındaki sosyal dinamikleri yakından ve düzenli biçimde gözlemlemelidirler. Akranlar tarafından reddedilen çocukların erken tespiti, bu konuda gerekenlerin yapılmasında öğretmenlere önemli görevler düşmektedir.

KAYNAKÇA

- Abramovitch, R., Corter, C., Pepler, D.J., Stanhope, L. (1986). "Sibling and Peer Interaction: A final follow-up and a comparison". *Child Development*, 57: 217-229.
- Asher, S.R., Singleton, L.C., Tinsley, B.R., Hymel, S. (1979). "A Reliable Sociometric Measure For Preschool Children". *Developmental Psychology*, 15(4): 443-444.
- Barnett, R.C., Baruch, G.K. (1987). "Determinants of Fathers' Participation in Family Work". *Journal of Marriage and Family*, 49: 29-40.
- Barth, J.M., Archibald, A. (2003). "The Relation between Emotion Production Behavior and Preschool Social Behavior and Preschool Social Behavior: In the Eye of the Beholder". *Social Development*, 12(1): 67-90.
- Beyazkürk, D., Anlıak, Ş., Dinçer, Ç. (2007). "Çocuklukta Akran İlişkileri ve Arkadaşlık". *Eurasian Journal of Educational Research*, 26: 13-26.
- Cillessen, A.H.N., Rose, A.J. (2005). "Understanding Popularity in the Peer System". *Current Directions in Psychological Science*, 14(2): 102-105.
- Connor, D.F. (2004). *Aggression and Antisocial Behavior in Children and Adolescents*. The Guilford Press, New York.
- Cotton, S., Antil, J.K., Cunningham, J.D. (1990). "The Work Attachment of Mothers With Preschool Children". *Psychology of Women Quarterly*, 14: 255-270.
- Çetin, F., Bilbay, A.A., Kaymak, D.A. (2002). *Araştırmadan Uygulamaya Çocuklarda Sosyal Beceriler*. Epsilon Yayıncılık Hizmetleri, İstanbul.
- Davis-Kean, P. (2005). "The Influence of Parent Education and Family Income on Child Achievement: The Indirect Role of Parental Expectations and the Home Environment". *Journal of Family Psychology*, 19: 294-304.
- Dearing, E., McCartney, K., Taylor, B.A. (2001). "Change in Family Income Matters More for Children With Less". *Child Development*, 72: 1779-1793.
- Diesendruck, G., Ben- Eliyahu, A. (2006). "The relationships among social cognition, peer acceptance and social behavior in Israeli kindergarteners". *The International Society for the Study of Behavioral Development*, 30(2): 137-147.

- Dunn, J. (1988). "Sibling Influences on Child Development". *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 29(2): 119-127.
- Dunn, J.C., Dunn, J.G.H., Bayduza, A. (2007). "Perceived Athletic Competence, Sociometric Status, and Loneliness Elementary School Children". *Journal of Sport Behavior*, 30(3): 249-263.
- Freeman, H., Newland, L.E., Coyl, D.D. (2008). "Father Beliefs as a Mediator Between Contextual Barriers and Father Involvement". *Early Child Development and Care*, 178(7-8): 803-819.
- Fussel, J.J., Macias, M.M., Saylor, C.F. (2005). "Social Skills and Behavior Problems in Children With Disabilities With and Without Siblings". *Child Psychiatry and Human Development*, 36(2): 227-241.
- Gifford-Smith, M.E., Brownell, C.A. (2003). "Childhood Peer Relationships: Social Acceptance, Friendships and Peer Networks". *Journal of School Psychology*, 41: 235-284.
- Gülay, H. (2008). "5-6 Yaş Çocuklarına Yönelik Akran İlişkileri Ölçeklerinin Geçerlik Güvenirlik Çalışmaları ve Akran İlişkilerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi". Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.
- Gülay, H. (2010). *Okul Öncesi Dönemde Akran İlişkileri*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Hartup, W.W. (1989). "Social Relationship and Their Developmental Significance". *American Psychologist*, 44: 2.
- Hisley, B.A. (1989). "Temperament and Mother-Child Interaction: The Relationship Between Goodness of Fit and a Child's Perceived Competence and Social Acceptance". The University of Texas, PhD Thesis, USA.
- Howes, C., Tonyan, H. (1999). Peer Relations. (Eds. L. Balter ve C. S. Tamis-Le Monda). *Child Psychology: A Handbook of Contemporary Issues*. Psychological Press, USA, pp. 318-335.
- Larson, J., Lochman, J. Edward. (2002). *Helping School Children Cope With Anger*. New York: The Guilford Press.
- Matta, D.S., Knudson-Martin, C. (2006). "Responsivity: Couple Processes and The Construction of Fatherhood". *Family Processes*, 45: 19-37.
- Nagin, D.S., Tremblay, R.E. (2001). "Parental and Early Childhood Predictors of Persistent Physical Aggression in Boys From

Kindergarten to High School”. *Archives of General Psychiatry*, 58: 389–394.

- Parke, R.D., Simpkins, S.D., McDowell, D.J., Kim, M., Killian, C., Dennis, J., Flyr, M.L., Wild, M., Rah, Y. (2004). Relative Contributions of Families and Peers to Children’s Social Development. (Eds. P. K. Smith ve C. H. Hart) *Blackwell Handbook Of Childhood Social Development*. Blackwell Publishing, USA, pp. 156-177.
- Pettit, G.S., Yu, T., Dodge, K.A., Bates, J.E. (2009). “A Development Process Analysis of Cross-Generational Continuity in Educational Attainment”. *Merril-Palmer Quarterly*, 55(3): 250-284.
- Polenski, T.A. (2001). *Child Characteristics and Relations in The Family as Predictors of Peer Relationships*. University of Pittsburgh, PhD Thesis, USA.
- Shin, H. (1996). *Korean- American Mothers’ Self Reported Parenting Patterns and Children’s Social Competence*. Iowa State University, PhD Thesis, USA.
- Stocker, C.M., Youngblade, L. (1999). “Marital Conflict and Parental Hostility: Links With Children’s Sibling and Peer Relationships”. *Journal of Family Psychology*, 13: 598–609.
- Şentürk, S. (2007). *5-6 Yaş Çocuklarının Çalışan ve Çalışmayan Annelerinin Çocuk Yetiştirme Tutumları İle Bu Çocukların Sosyal-Duygusal Uyum Düzeylerinin Karşılaştırılması*. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Yu, J.J., Gamble, W.C. (2008). “Pathways of Influence: Marital Relationships and Their Association With Parenting Styles and Sibling Relationship Quality”. *Journal of Child Family Studies*. 17: 757-778.